

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

**СКРИНИНГ, РАНЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ, ДИЈАГНОСТИКА,
ТЕРАПИЈА САП - актуелно стање**

Асист.др Миодраг Станковић

**SCREENING, EARLY INTERVENTION, DIAGNOSIS AND
THERAPY OF ASD - current state**

Ass.prof. dr Miodrag Stankovic

Zahvalnost - Gratitude

- Prof.dr Dragan Mitrović, Novi Sad
- Prof.dr Špela Golubović, Novi Sad
- Prof.dr Nenad Glumbić
- Doc.dr Milica Pejović-Milovančević, Beograd
- Doc.dr Jasminka Marković, Novi Sad
- Doc.dr Jelena Radosavljev Kićanski
- Mr sci. dr Olivera Aleksić Hil, Beograd
- Dr Nenad Rudić, Beograd
- Dr Vesna Milovanović, Beograd
- Dr Ana Kesić, Beograd
- Dr Dejan Stevanović, Beograd
- Marina Pančić, Niš
- Bojana Raičević, Niš
- Milena Petković Milenović
- Viola Povše, Beograd
- Ordinacija „Selaković“, Beograd
- Stručni tim Škole „Bubanj“ sa domom učenika, Niš
- Stručni tim Škole „14.oktobar“, Niš
- Stručni tim Škole „Anton Skala“, Beograd
- Stručni tim ustanove „Mara“, Niš
- Stručni tim ustanove „Pčelica“, Niš
- Violeta Strahinjević, Koordinator servisa za dodatnu podršku ŠOSO " Milan Petrović" sa domom učenika
- Stručni tim i psihijatrijska služba ŠOSO „Milan Petrović“ Novi Sad
- Vesna Petrović, Savez „Autizam Srbija“
- Tim saradnika Gradskog udruženja roditelja dece sa autizmom, Niš

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

Aktuelni kapaciteti za:

- **Povezivanje stručnjaka, službi i roditelja, formiranje ekspertskih grupa**
- **Rano otkrivanje i sistematično praćenje dece iz SAP**
- **Postojanje dijagnostičkog protokola za SAP**
- **Rane intervencije i sveobuhvatni tretman**
- **Specifične terapijske intervencije**

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

Повезивање стручњака, служби и родитеља, формирање експертских група

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе пацијента, родитеља и професионалца“

SCREENING

- Da li je potreban? **NE/DA**
- Kada ga treba raditi? **1:68**
- Na kojoj grupi, sva ili „rizična“ deca?
- Ko i gde treba raditi? **24-30 ?**
- Ko treba da tumači rezultate?
- Kako izbeći lažno pozitivne rezultate?
- Kojim instrumentom? **46p/27dp; 1:47497/1:80920**
- Koraci?

"Serbian Language version of the Modified Checklist for Autism in Toddlers, Revised, with Follow-Up: Cross-Cultural Adaptation and Assessment of Rani skrining autističnog spektra poremećaja u Srbiji - pilot studija skrining

Mia Carakovac, Jelena Jova instrumentata za roditelje i vaspitače

Hideki Kasuya, Norio Ozak

Stupar Duško, Lakić A
Miroslavac, Kobac Dubi
Stevanović Dejana, Eng

EARLY SCREENING FOR AUTISTIC SPECTRUM DISORDERS IN TODDLERS AGED 16 TO 30 MONTHS

Aleksandra Milosevic, Marko Kalanj¹, Jelena Jovanovic,
Mia Carakovac, Branko Aleksic², Milica Pejovic Milovancevic^{1,3}

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

DIJAGNOSTIKA

- Vodič dobre kliničke prakse, priručnik? **NE**
- Timski ili **individualni** protokoli? **DA**
- ICD-10 **DA**
- DSM-5 **DA**
- ADOS/ADIR + Kognitivna baterija testova **DA**
- CARS-2, ESAT, ATEC, ABC **DA**
- GENETSKA ISPITIVANJA **DA**
- Diferencijalno dijagnostička sagledavanja **DA**

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

DIJAGNOSTIKA (dileme)

- **Etičnost - stigmatizacija?**
- **Korišćenje zaštitnih dijagnoza (F83, F88, F89)?**
- **Odlaganje postavljanja dijagnoze?**
- **Centralizovan hospitalni sistem**
- **Nedovoljan broj dečijih psihijatara**

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
 пацијента, родитеља
 и професионалца“

RANE INTERVENCIJE

- Rana dijagnostika DA ↓
- Podrška porodici kroz adekvatno informisanje, edukaciju, emotivnu i praktičnu podršku (uključivanje u vrtić, asistenti, tuđa nega) DA/NE
- Individualni rad sa detetom kroz primenu savremenijih metoda u radu sa decom (prisustvo medicinskih saradnika u medicinskim ustanovama, specifičnija edukacija logopeda i defektologa) DA ↓
- Konsultacija stručnjaka različitih specijalnosti DA
- Intervencije u zajednici kroz podršku u uključivanju IRK, inkluzivnog obrazovanja, povezivanja roditelja kroz NVO i grupe podrški DA

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

ТЕРАПИЈА

- Nefarmakološka zasnovana na dokazima?** **NE**
- **ABA - (Applied Behavior Aanalysis),** **NE**
 - **DTT - (Discrete Trial Training),** **NE**
 - **PECS - (Picture Exchange Communication System)** **NE**
 - **PRT - (Pivotal Response Training),** **NE**
 - **Floor Time – DIR** **NE**
 - **TEACCH** **NE**

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

TERAPIJA

Nefarmakološka nebazirana na dokazima

- Logopedsko-defektološka **DA**
- Muzikoterapija **NE/DA**
- Montesori program **NE**
- Okupaciona terapija **DA**
- Fizikalna terapija (vežbe, plivanje, masaža, balneoterapija) **NE/DA**
- Hiperbarična komora **DA**
- Relationship Development Intervention (RDI) **NE**
- Senzorna integracija **NE/DA**
- Hipoterapija **NE/DA**
- Terapija dresiranim psima **NE**

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

TERAPIJA

- Farmakološka (on label/off label/simptomatska)?** **DA**
- **Risperidon, Aripirazol (iritabilnost)** **DA**
 - **Haloperidol (Gill de la Tourette)** **DA**
 - **Metilfenidat (ADHD)** **DA**
 - **SSRIs, Klomipramin (kompulzije, OCD, Soc.anx.)** **DA**
 - **Val, Cbz, Tpn, Lev (Epi, emocionalna nestabilnost)** **DA**
 - **Klonidin, Atomoxetin, Guanfacin** **NE**

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

TERAPIJA

Komplementarna, suplementarna i alternativna biološka terapija

(CAM)?

 DA (i+p)

- **Dijeta bez glutena i kazeina**
- **Suplementi**
- **Piracetam**
- **Imunomodulatori**
- **Koktel aminokiselina**
- **Helacija**
- **Kvantna medicina**

NIŠ	Broj lekara d.psihijatarata i psihijatarata za decu	Skrining	Dijagnostika	Rane intervencije	Terapija	ABA
Klinika za zaštitu mentalnog zdravlja	2dp 1pd 3np (6)	M-CHAT (2i)	Protokol - DA (i) ICD-10+Psy (6s) DSM-5 (2i) ADOS/ADIR (1i) CARS (2i)	Rana dg +/- Podrška + Med.sar. +/- Konsult. + Uključiv. +	F, CAM (Mt,Ω,vit, Pir)(i)	-
Razvojno savetovalište DZ	- 2+15 ped	M-CHAT, GMCD, URD	URD, Denver, GMCD, Procena i praćenje psihomotornog razvoja dece 0-6 godina, opservacija u kućnom okruženju	Rana dg - Podrška + Med.sar. +/- Konsult. + Uključiv. +	LD	-
Privatni sektor:	1 p	Skala za procenu psihofiz.spos. Nespec.instrumenti	-	Rana dg - Podrška +/- Med.sar. -/+ Konsult. -/+ Uključiv. -/+	F, LD, Mz, Mont, Hip, CAM	-/+ (1t)
Škole Ustanova soc.zaštite	-	Bat.nespec.inst	Bat.nespec.testova	Rana dg - Podrška + Med.sar. + Konsult. + Uključiv. +	PECS (1i), LD, Si (bl), Mont (20), Fiz, O, Hip (bl)	- (2?)
Vrtići	-	-	-	Individualni i savetodavni rad Uključiv. +	LD	-
NGOs	-	-	-	Rana dg - Podrška + Med.sar. +/- Konsult. -/+ Uključiv. +	LD, Mont, Fiz, O, Hip (bl)	-

dp – dečiji psihijatar
p – psihijatar (za decu)
np – neuropsihijatar
ped - pedijatar
i – individualno
s – standardno
t- trening

F – farmakoterapija
NFEB – nefarmakološka – bez evidencije
CAM – suplementarna
Mt – melatonin
Ω - Omega 3
Pir - Piracetam

LD – logopedsko-defektološki
LD – muzikoterapija
O - okupaciona
Mont – Montesori program
Fiz – fizikalna terapija
Hip – hipoterapija
bl- bez licence

BEOGRAD	Broj lekara d.psihijatarata i psihijatarata za decu	Skrining	Dijagnostika	Rane intervencije	Terapija	ABA
Institut za mentalno zdravlje	3 dp 8 pd (11) 1 ped (gen.lab)	MCHAT (s), CARS-2 (s), ABC (i), ATEC (i), ESAT (i), CSBS (i)	Protokol - DA (s) ICD-10+Psy (s) DSM-5 (4s) ADOS/ADIR (4s) CARS (4s)	Rana dg +/- Podrška + Med.sar. + Konsult. + Uključiv. +	F, NFNE (LD)	-
Klinika za neurologiju i psihijatriju za decu i omladinu	3 dp 1 p 1 np (5)	MCHAT (i), CARS (i), ESAT (i), QCHAT (i), ESSENCE (i), ESAT (i)	Protokol - DA (i) ICD-10+Psy (s) DSM-5 (i) ADOS/ADIR (1s 2i) CARS (i)	Rana dg +/- Podrška + Med.sar. +/- Konsult. + Uključiv. +	F, NFNE (LD) CAM (Ω)(i)	-
Razvojna savetovališta DZ	-	MCHAT (i), CARS (bez ključa)	-	Rana dg - Podrška +/- Med.sar. + Konsult. + Uključiv. +	?	-
Specijalne škole	- 1p OŠ"AS" (1978-2003)	M-CHAT-R/F (i), CCC-2 (i), PDD- MRS (i), CARS (i)	Bat.nespec.test. CARS („AS“)	Podrška + Uključiv. +	TEACCH (bl) Si, ABA(bl)	1 (bl)
Privatni sektor:	1 np + 1 mds (2000 kartona)	CHAT (i), CARS (i), ATEC (i)	DSM-5+Psy bat.	Rana dg +/- Podrška + Med.sar. + Konsult. + Uključiv. +/-	F, Flo, ABA, TCH, NFEF (LD, Mz (bl), Si (bl)), CAM	+ (2+2e)
Vrtići	-	-/+	-	?	LD	-
NGOs	1dpk 1pk	-	-	Rana dg - Podrška + Med.sar. - Konsult. + Uključiv. +	-	-

NOVI SAD	Broj lekara d.psihijatarata i psihijatarata za decu	Skrining	Dijagnostika	Rane intervencije	Terapija	ABA
Klinički centar Vojvodine	1 dp + 2 p	-	Protokol - DA (i) ICD-10+Psy (s) ADOS/ADIR (2i) CARS (i)	Rana dg +/- Podrška + Med.sar. +/- Konsult. + Uključiv. +	F	-
Razvojno savetovalište	-	Ages and Stages Bat.nespec.test.	-	Rana dg - Podrška + Med.sar. + Konsult. + Uključiv. +	LD, O, Si	-
Privatni sektor	1np	MCHAT	ICD-10, DSM-5 ADOS/ADIR CARS	Rana dg - Podrška + Med.sar. - Konsult. - Uključiv. +	F	-
NGOs	-	-	-	Savetovanje	-	-
Škola „Milan Petrović“	1p (od 2005; 100 kartona u Zdravstvenoj stanici)	Ages and Stages, Child Dev.Inv.	DSM-5	Rana dg - Podrška + Med.sar. + Konsult. + Uključiv. +	PECS, ABA (bl), Flo,Tch, Fiz,Si, Hip	-/+

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

ZAKLJUČCI (PREDNOSTI):

- **Postoji interesovanje za povezivanje stručnjaka, službi i roditelja, formiranje ekspertskih grupa**
- **Moguće je rano otkrivanje i sistematično praćenje dece**
- **Postoji funkcionalan dijagnostički protokol za SAP (IZM)**
- **Stvaraju se uslovi za razvijanje mreže vanbolničkih ranih intervencija i međusektorske saradnje u zajednici**
- **Postoji zainteresovanost stručnjaka za specifične terapijske intervencije**

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

ZAKLJUČCI (**NEDOSTACI**):

- **Nepostojanje vodiča, priručnika dobre klinike prakse**
- **Nepostojanje skrining programa**
- **Individualni protokoli i planovi**
- **Nesistematično praćenje dece iz SAP**
- **Neujednačena dostupnost, diseminovanost i ujednačenost ranih intervencija i sveobuhvatne zaštite**
- **Centralizovani hospitalni model sa manjkom resursa**
- **Izostanak razvoja intervencija u zajednici prvenstveno kroz obrazovni sistem ili/i Centre za integrativni pristup**
- **Nepostojanje systemske edukacije za najefikasnije terapijske intervencije**
- **Nepostojanje organizovanog treninga roditelja za rad sa decom**

Симпозијум с међународним учешћем

„Живети с аутизмом – из перспективе
пацијента, родитеља
и професионалца“

ZAKLJUČAK:

- „Šaroliko, bez kontrole i u različitim merama“

